

УДК347.477

Урало́ва Юлі́я Па́влівна –

к.ю.н., доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету ім. В. Стуса

Yuliia P. Uralova –

candidate of juridical sciences,
assistant professor of civil law and procedure department
VasylStus Donetsk National University
(21 600-richchia Street, Vinnytsia, 21000, Ukraine)

Моїсеєв Юрій Олексійович –

к.ю.н., доцент кафедри господарського права
Донецького національного університету ім. В. Стуса

Yurii O. Moisieiev –

candidate of juridical sciences,
assistant professor of commercial law department
VasylStus Donetsk National University
(21 600-richchia Street, Vinnytsia, 21000, Ukraine)

Деякі питання виконання договору найму (оренди) транспортного засобу

В статті досліджені теоретичні і практичні проблеми правового регулювання при виконанні договору найму (оренди) транспортного засобу. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення положень щодо прав і обов'язків сторін договору, страхування транспортного засобу, умов щодо орендної плати, місця виконання договору. Конкретизовано механізм виконання договору найму (оренди) транспортного засобу.

Ключові слова: транспортний засіб, зміст договору, виконання договору, права і обов'язки сторін договору, орендна плата, механізм виконання договору, страхування транспортного засобу, договір з екіпажем.

В статье исследованы теоретические и практические проблемы правового регулирования исполнения договора найма (аренды) транспортного средства. Обоснованы предложения по совершенствованию положений о правах и обязанностях сторон договора, страхования транспортного средства, условий по арендной плате, места исполнения договора. Конкретизирован механизм и порядок выполнения договора найма (аренды) транспортного средства.

Ключевые слова: транспортное средство, содержание договора, исполнение договора, права и обязанности сторон договора, арендная плата, механизм исполнения договора, страхование транспортного средства, договор с экипажем.

Yu.P. Uralova, Yu.O. Moisieiev Some Issues of Implementation of the Rental (Lease) Agreement

The article studies the theoretical and practical problems of legal regulation of the implementation of the rental (lease) agreement of a vehicle. The severance of implementation as an independent stage of an agreement obligation is proved. The conditions, types, parties and the form of the rental (lease) agreement of the vehicle are also investigated. The necessity of allocating in separate contractual constructions of regulation of relations concerning the rent of the aircraft, the sea vessel, the river vessel, railway transport and city electric transport is argued. It is proposed to improve the legislative provisions to eliminate the ambiguous application of the law concerning the form of the rental (lease) agreement of a vehicle. The article substantiates the proposals to improve the provisions concerning the rights and obligations of the parties of the agreement, vehicle insurance, conditions for payment for the use of the vehicle, the expiration of the agreement, etc. The mech-

anism of implementation of the rental (lease) agreement of the vehicle is specified, namely: the necessity of documentary registration of the fact of acceptance-transfer of the vehicle under the rental (lease) agreement is grounded; it is specified that from the moment of signing of the act of acceptance-transfer the rental (lease) agreement of the vehicle is terminated; the inadmissibility of replacement of the rental (lease) agreement of vehicles by labour legal relations with the crew is proved; the appropriateness of replacing the imperative of the provision on vehicle insurance is argued; it is specified that rental (lease) agreements of the vehicle with participation of individuals – the businessmen should be concluded on the general bases. Reasoned expediency to remove the provisions on this type of agreement - the rental (lease) agreement of a vehicle with a crew - as those that do not meet the purpose of the rental (lease) agreement and modern tax rules for unification and harmonization of private law in Ukraine, and as a consequence, recodification of the Civil Code of Ukraine.

Keywords: vehicle, content of the agreement, implementation of the agreement, rights and obligations of the parties of the agreement, rent, mechanism of agreement implementation, vehicle insurance.

Постановка проблеми. Становлення інституту найму (оренди) транспортних засобів є неможливим без належної правової бази. Відносини найму (оренди) окремих видів транспортних засобів урегульовані багатьма нормативно-правовими актами. Як правило, правові положення щодо найму (оренди) транспортних засобів викладені у кодексах відповідного виду транспорту та статутах, головним призначенням яких є регулювання відносин перевезення, а не відносин найму (оренди).

Про актуальність дослідження також свідчить і неоднозначна судова практика щодо вирішення спорів, пов'язаних з наймом (орендою) транспортних засобів, зокрема, невизначеністю предмета договору, потреби нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу за участю фізичної особи-підприємця; щодо страхування транспортного засобу, який є предметом договору найму (оренди) тощо. Окрім цього, з огляду на відсутність роз'яснень щодо норм найму (оренди) транспортних засобів судами вищих інстанцій та узагальнень судової практики, є необхідність у науковому дослідженні окресленої проблематики. Не менш важливим є також вирішення питання щодо гармонізації законодавства в сфері регулювання відносин найму (оренди) транспортних засобів в світлі європейських прагнень України, і, як наслідок, – усунення прогалин, невідповідностей правових норм та пошук дієвих методів визначення пріоритетності їх застосування, адже вказані відносини регулюються нормами багатьох галузей права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам процесу виконання

договору найму (оренди), зокрема, і найму (оренди) транспортного засобу, було приділено увагу з боку таких вчених, як А.Г. Барабаша, В.І. Борисової, Н.М. Бойко, Р.П. Бойчука, В.Я. Бондара, Е.В. Вакулович, В.А. Васильєвої, А.Б. Гриняка, Я.В. Гуляка, О.В. Дзери, О.С. Іоффе, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця, Р.А. Майданника, Н.Ф. Ментух, О.С. Омельчука, С.О. Погрібного, В.С. Різника, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Р.О. Стефанчука, Ю.С. Серебрякової, Д.С. Січко, Л.Л. Тарасенко, О.В. Трофімової, Н.В. Хацівської, В.Л. Яроцького, І.Є. Якубівського та ін. Водночас існує багато прогалин чинного законодавства щодо питань, пов'язаних з формою договору, умовою оплати за користування транспортним засобом, видів договору, порядку виконання договору, страхування транспортного засобу, прав і обов'язків сторін, конструкції договору з екіпажем і ін.

Отже, метою дослідження є вдосконалення положень і конкретизація механізму виконання договору найму (оренди) транспортного засобу, а саме: уточнення правових і організаційних питань щодо моменту передачі транспортного засобу наймачеві, а також уточнення положень предмету договору; прав і обов'язків сторін договору, страхування транспортного засобу, умов щодо плати за користування транспортним засобом, усунення недоліків в правовій конструкції договору з екіпажем.

Виклад основного матеріалу. Правові відносини щодо передачі транспортних засобів в платне строкове користування регулюються положеннями § 5 Гл. 58 «Найм (оренда) транспортного засобу» ЦК України[1], в окремих випадках, § 5 Гл. 30 розділу VI ГК

України [2] та спеціальними нормативно-правовими актами.

В доктринальних дослідженнях, присвячених виконанню договірних зобов'язань, виокремлено наступні стадії динаміки договірної зобов'язання: стадія виникнення зобов'язального правовідношення; стадія існування договірної зобов'язання, на якій зобов'язальне правовідношення може зазнавати змін; стадія виконання (здійснення, реалізації) договірної зобов'язання, у процесі якого правовідношення також може зазнавати певних змін; стадія припинення договірної зобов'язання (зобов'язального правовідношення), у тому числі внаслідок його виконання (погашення). Виокремлення виконання як самостійної, центральної стадії динаміки зобов'язального правовідношення і виокремлення її зі стадії існування Т.В. Боднар обґрунтовує тим, що на стадії існування договірної зобов'язання цивільні права і обов'язки перебувають у статичному (потенційному) стані, а на стадії виконання – відбувається здійснення цивільних прав та виконання обов'язків [3, с. 17-18].

У судовій практиці виникає досить багато питань щодо вирішення спорів, пов'язаних з виконанням договору найму транспортного засобу за участю фізичних осіб – підприємців. Це зумовлено тим, що більшість таких договорів укладено в письмовій формі без нотаріального посвідчення. Водночас відповідно до ч. 2 ст. 799 ЦК України договори найму транспортних засобів за участю фізичної особи (без вказівки на статус підприємця) підлягають нотаріальному посвідченню.

Для усунення неоднозначного застосування закону запропоновано удосконалити законодавчі положення щодо форми договору найму транспортного засобу, виклавши ч. 2 ст. 799 ЦК України в такій редакції: «Договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню. Якщо фізична особа зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, то договір найму транспортного засобу за її участю укладається відповідно до частини першої цієї статті».

Розглядаючи питання щодо сторін в договорі оренди транспортного засобу можна зазначити, що сторонами в договорах найму

транспортних засобів наймодавцем і наймачем - можуть виступати будь-які суб'єкти цивільних правовідносин. Згідно зі ст. 2 ЦК України ними можуть виступати фізичні особи та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим і територіальні громади і інші суб'єкти публічного права.

При цьому специфіка предмета договору як джерела підвищеної небезпеки, і як складного технічного пристрою зумовлює необхідність пред'явити до сторін певні вимоги. Також в якості предмета договору може виступати різні види транспортних засобів. Тому, зокрема, наймач (його екіпаж) повинен мати: а) відповідну атестацію; б) сертифікат (посвідчення) на право керування і технічну експлуатацію транспортних засобів та/або відкриту відповідну категорію; в) ліцензію на право займатися підприємницькою діяльністю щодо експлуатації транспортного засобу; г) встановлений в статутних документах певний вид діяльності, зазначений в КВЕД і ін. Отже, таке широке залучення видів «транспортних засобів» до предмету договору, унеможливило застосування договору на практиці як універсальної конструкції відносин найму (оренди) транспортних засобів, і пред'являє до сторони наймача, диференційовані, порівняно з загальними нормами вимоги. Тому вбачається за потрібне запропонувати перенести врегулювання відносин щодо найму (оренди) таких видів транспорту як повітряні, морські і річкові судна, а також міського електричного транспорту, до спеціальних законодавчих актів для відповідного виду транспорту, передбачивши для цього відповідні розділи в спеціальному законодавстві.

Наймодавцями можуть бути як власники транспортних засобів, так і особи, уповноважені власниками або законом на укладення відповідних договорів найму транспортних засобів. Дане положення впливає із загальних норм про найм (оренду) Гл. 59 ЦК України. При передачі в найм (оренду) транспортних засобів, що належать на праві державної або комунальної власності наймодавцями виступають спеціально уповноважені органи, державні й комунальні установи та унітарні підприємства, за якими цей вид майна закріплюється на праві господарського відання або оперативного управління.

Особливістю виконання зобов'язань з передачі в найм(оренду) транспортних засобів, є положення, що стосуються комплектності та стану предмету договору, а також технічний стан транспортного засобу та його обладнання, які повинні відповідати вимогам стандартів щодо безпеки руху та охорони навколишнього середовища, а також правил технічної експлуатації, інструкцій підприємств-виробників та іншої нормативно-технічної документації. У тому разі, якщо вони не відповідають зазначеним вимогам, їх експлуатація прямо заборонена чинним законодавством. Імперативні вимоги щодо технічного стану, комплектності транспортного засобу визначені, зокрема, Правилами дорожнього руху, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306 [4] та ст. 20 ЗУ «Про автомобільний транспорт» [5]. Відповідно до цих нормативних актів, ставляться вимоги щодо конструкції та технічного стану транспортних засобів; їхні частини мають відповідати вимогам та забезпечувати: безпеку людей, які користуються транспортними засобами чи беруть участь у дорожньому русі; відповідність нормам стосовно викидів забруднювальних речовин, парникових газів, електромагнітних завад, рівню шуму та інших чинників негативного впливу на людину та довкілля; запобігання пошкодженню транспортними засобами доріг та їх облаштування; ефективне використання енергетичних ресурсів, частин і експлуатаційних матеріалів; захист від незаконного використання транспортних засобів та запобігання пошкодженню вантажів; збереження властивостей безпеки від моменту виготовлення транспортного засобу до його утилізації; відповідність іншим вимогам законодавства.

Враховуючи положення ст. 186 ЦК України, під час передання певної речі в оренду наймач зобов'язаний передати також її приналежності та документи, якщо інше не встановлено договором або законом. Наприклад, разом із транспортним засобом наймодавець зобов'язаний передати наймачеві ще й пакет супровідних документів до нього (наприклад, для морського судна – відповідно до ст. 35 Кодексу торговельного мореплавства України,[6] для повітряного – до ст. 30

Повітряного кодексу України [7]). Як зазначає А. Домбругова, за правилами цивільного законодавства цілком можливо передати в найм майно, обтяжене правами третіх осіб (наприклад, право застави, сервітути тощо), які не припиняються та не змінюються й у період дії договору найму [8, с. 14]. На сьогодні це актуальне питання, але враховуючи, що реалізація третіми особами своїх прав на передане в найм майно може істотно вплинути на інтереси наймача, наймодавець під час укладення договору повинен попередити наймача про всі права третіх осіб на майно, що передається в найм.

В процесі виконання договорів оренди транспортних засобів виникають проблеми правового характеру, які доцільно розглядати через розмежування договорів на окремі види та/або змішані договірні конструкції.

Так, одним з видів цих договорів є договір найму (оренди) транспортних засобів без екіпажу. Так, Гурневич Б.М. одним із проблемних питань визначає той факт, що наймач зобов'язаний використовувати орендований транспортний засіб за тими умовами, які визначені в договорі, а якщо такі умови в договорі не визначені – у відповідності з призначенням того або іншого виду транспортного засобу. При оренді транспортного засобу без екіпажу орендар отримує його в повне володіння й користування, приймаючи на себе зобов'язання по виконанню комплексу необхідних робіт по його обслуговуванню, підтримці в робочому стані й збереженню експлуатаційних властивостей. Тому вчений пропонує конкретизувати в нормативному порядку й можливості (параметри) використання орендованого транспортного засобу. Це стосується також і використання вантажного автомобіля для перевезення відповідних вантажів (вантаж якої ваги і яких габаритів допустимо перевозити орендарю на орендованому транспортному засобі) [9, с. 2].

Законодавчими положеннями щодо договору найму (оренди) транспортного засобу, так і не визначено місце виконання договорів з передання майна в користування, що має велике практичне значення. Е.В. Вакулович зазначає, що, як правило, транспортні засоби передаються з постійного місця свого зберігання

(находження), якщо вони не перебувають в експлуатації. Вченим запропоновано вказувати в договорі оренди транспортного засобу те місце передачі предмету договору, яке могло б слугувати за своїми технічними і функціональними характеристиками перевірки показників рівня експлуатаційного стану транспортних засобів, відповідності нормативного стану реальним перевірочним та іспитовим показникам [10, с. 11-12].

Судова практика вказує на ще одне проблемне місце в регулюванні виконання договору, пов'язане з визначенням місця виконання договору найму (оренди) транспортного засобу. А саме, відсутність документального оформлення факту приймання-передачі майна за договорами найму (оренди) транспортного засобу. Зокрема, відповідно до постанови Вищого господарського Суду України від 22.01.2013 року по справі № 5023/3343/12 271 було встановлено недоведеність позовних вимог позивача в частині понесення ним реальних збитків у зв'язку з розірванням договорів оренди, у зв'язку з тим, що у справі були відсутніми докази повернення орендарями майна орендодавцю за актом приймання передачі, як того вимагає ч. 2 ст. 795 ЦК України, оскільки саме з моменту підписання цього акту договір оренди припиняється.

Отже, акт прийому-передачі слугує доказом виконання сторонами зобов'язань щодо передачі та прийняття майна, саме тому його необхідно складати або одночасно з переданням об'єкта або одразу після цього. Складання акту прийому-передачі має такі важливі правові значення: 1) встановлення факту виконання наймодавцем обов'язку щодо передання у користування майна; 2) встановлення кількісної та якісної комплектації і стану предмета договору на момент його передання; 3) встановлення місця передачі предмету договору. Водночас, законодавець пов'язав підписання цього документу з обчисленням строку договору, зауважуючи що інше може бути встановлено самим договором (ч. 1 ст. 795 ЦК України).

Слід зазначити, на ще одну особливість виконання договору найму (оренди) транспортного засобу. Згідно ч. 1 ст. 800 ЦК України, наймач (орендар)

самостійно використовує транспортний засіб у своїй діяльності і має право без згоди наймодавця укладати від свого імені договори перевезення, а також інші договори відповідно до цільового призначення транспортного засобу, що відмежовує даний договір від договору перевезення, де транспортний засіб використовується перевізником.

Одним з видів договорів цієї категорії є договори найму (оренди) транспортного засобу за участю фізичних осіб – підприємців. У судовій практиці виникає досить багато питань щодо вирішення спорів, пов'язаних з виконанням таких договорів. Як зазначає Тарасенко Л.Л., це зумовлено тим, що більшість таких договорів укладено в письмовій формі без нотаріального посвідчення. Водночас відповідно до ч. 2 ст. 799 ЦК України договори найму транспортних засобів за участю фізичної особи (без вказівки на статус підприємця) підлягають нотаріальному посвідченню. Для усунення неоднозначного застосування закону запропоновано удосконалити законодавчі положення щодо форми договору найму транспортного засобу, виклавши ч. 2 ст. 799 ЦК України в такій редакції: «Договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню. Якщо фізична особа зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, то договір найму транспортного засобу за її участю укладається відповідно до частини першої цієї статті». [11, с. 327]

Ст. 802 ЦК України не визначає, яка саме сторона за договором найму транспортного засобу зобов'язана бути страховиком відповідальності наймача за шкоду, заподіяну у зв'язку з використанням транспортного засобу. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» визначає власниками-страховиками користувачів на основі договору оренди. Тому наймач за договором найму транспортного засобу повинен виступати як страхувальник за шкоду, заподіяну іншій особі у зв'язку з використанням транспортного засобу. [12] Так як за ст. 803 ЦК України наймач за договором найму транспортного засобу повинен компенсувати всі збитки, пов'язані з втратою або пошкодженням транспортного засобу, якщо не зможе довести,

що це трапилось не з його вини, то таке положення не корелюється з положеннями про страхування транспортного засобу як майна або страхування цивільно-правової відповідальності наймача або особи, яка на законних підставах знаходиться за кермом.

Також спірним на сьогодні питанням в правозастосовній діяльності є реалізація і оформлення договірних відносин з фізичною особою - водієм, який виступає наймодавцем, договору найму (оренди) транспортного засобу разом з екіпажем, який його обслуговує (ст.805 ЦК України). Так, ч. 1 ст. 805 ЦК України містить положення щодо керування і технічної експлуатації транспортного засобу, переданого в найм з екіпажем, провадяться його екіпажем. Екіпаж не припиняє трудових відносин з наймодавцем. Витрати на утримання екіпажу несе наймодавець. Отже, передбачається, що екіпаж перебуває у трудових відносинах з наймодавцем. Але на сьогодні трудове законодавство передбачає в статусі роботодавця і фізичну особу з оформленням трудових правовідносин.

Вчені відзначають, що договір оренди з екіпажем можна розглядати як комплексний, що встановлює зобов'язання: а) безпосередньо пов'язані з наданням транспортного засобу в оренду; б) з надання орендарю послуг, пов'язаних з керуванням та його технічною експлуатацією. Договір, що не передбачає надання таких послуг, має суто орендний характер. [13, с. 323]

Тобто правова конструкція договору в ЦК України передбачає розглядати наймодавця як суб'єкта підприємницької діяльності. Про це свідчать також і положення Податкового кодексу України (наприклад, ст. 14.1.185), і численна судова практика адміністративних судів. [14] Тому викладене стосовно можливості визнання договору з перевізником - фізичною особою нікчемним, таким, що не має реального характеру, може бути застосовне й до договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем.

Крім того, судова практика свідчить про те, що суди визнають водія в договорі оренди з екіпажем працівником орендаря за позовами Державної фіскальної служби України. Наприклад, у постанові Київського апеляційного адмінсуду від 06.03.12 р. у справі

№ 2а-2757/11/2670 зазначено, що водійські послуги фізичні особи - платники податку надавали саме підприємству, виконували доручення директора підприємства, що підтверджується матеріалами справи. Вказане свідчить про те, що дані правочини було здійснено для приховування неоформлених трудових правовідносин, які фактично надавали послуги підприємству, тому відповідно до положення ст. 235 ЦК України дані правочини є удаваними, які вчинено сторонами для приховування інших правочинів, тобто таких які згідно зі ст. 206 ЦК України було вчинено в усній формі щодо реально отриманого доходу за виконаний обсяг робіт платників податків, який не буде відображено в податковій звітності, тобто не оформлення працівників та здійснення оплати праці неофіційно. Також слід враховувати, що положення ст. 207 та 208 ГК України слід застосовувати з урахуванням того, що правочин, який вчинено з метою, завідомо суперечною інтересам держави і суспільства, водночас суперечить моральним засадам суспільства, а тому згідно з ч. 1 ст. 203, ч. 2 ст. 215 ЦК України є нікчемним і визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Окрім того, необхідно зазначити, що згідно з правовою позицією Верховного Суду України, викладеною в постанові від 26 вересня 2006 року, правочин, який вчинено з метою, завідомо суперечною інтересам держави і суспільства, водночас суперечить моральним засадам суспільства, а тому згідно з ч. 1 ст. 203, ч. 2 ст. 215 ЦК України є нікчемним і визнання такого правочину недійсним, судом не вимагається. [15]

Висновки. Отже, виходячи з вищенаведеного вбачається за потрібне запропонувати внести зміни в положення щодо регулювання відносин найму (оренди) таких видів транспортних засобів як повітряні, морські і річкові судна, а також міський електричний транспорт, залізничний транспорті перенести їх до спеціальних законодавчих актів для відповідного виду транспорту, передбачивши для цього відповідні розділи в спеціальному законодавстві.

Аргументована доцільність надання кожній стороні договору найму (оренди) транспортного засобу однакової можливості щодо страхування транспортного засобу, при

цьому встановити необхідність страхування транспортного засобу як майна, що належить наймодавцеві, а не тільки страхувати цивільну відповідальність наймача перед третіми особами. В зв'язку з чим є необхідність змінити імперативність у правовому регулюванні цих відносин, виклавши ч. 1 ст. 802 ЦК України в такій редакції: «Страхування транспортного засобу здійснюється орендодавцем (наймодавцем), якщо інше не передбачено договором оренди (найму). Транспортними статутами та кодексами (іншим законодавством) може бути передбачено обов'язкове страхування транспортного засобу, який є предметом договору оренди (найму)». Визначено, що при укладенні договору страхування транспортного засобу наймачу необхідно зазначати в якості вигодонабувача особу, яка отримує відшкодування шкоди в разі настання страхового випадку, а саме наймодавця (власника транспортного засобу) як особу, що безпосередньо несе ризик втрати або пошкодження майна (транспортного засобу).

Доведена неприпустимість заміни договору найму (оренди) транспортних засобів укладенням трудового договору (контракту) або наданням доручення при передачі у користування та володіння транспортного засобу.

Запропоновано додати положення щодо встановлення визначеної комплектності та стану предмету договору (транспортного засобу), а також технічний стан транспортного

засобу та його обладнання, які повинні відповідати вимогам стандартів щодо безпеки руху та охорони навколишнього середовища, а також правил технічної експлуатації, інструкцій підприємств-виробників та іншої нормативно-технічної документації в § 5 Гл. 58 «Найм (оренда) транспортного засобу» ЦК України.

Аргументована необхідність включення положень щодо обов'язкової умови виконання сторонами зобов'язань щодо передачі та прийняття транспортного засобу - підписання акту прийому-передачі, який необхідно складати або одночасно з переданням об'єкта або одразу після цього.

Пропонується доповнити ч. 3 ст. 805 ЦК України наступного змісту: «за договором найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем нанаймодавця покладається відповідальність за неналежне виконання обов'язків екіпажем при експлуатації транспортного засобу».

В світлі процесів уніфікації та гармонізації приватноправового регулювання, що відбуваються в Україні, і як наслідок рекодифікації ЦК України аргументована доцільність вилучити положення щодо такого різновиду договору – договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, – як застаріле і такі, що невідповідають меті договору і сучасним податковим нормам і не можуть ефективно застосовуватися (реалізовуватися) сторонами договору в підприємницькій діяльності.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Боднар Т. В. Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект): автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 34 с.
4. Про Правила дорожнього руху: Постанова КМ України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. *Офіційний вісник України*. 2001 р. № 41. стор. 35. Стаття 1852.
5. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 22. Ст.105.
6. Кодексу торговельного мореплавства України: Закон України від 23 трвня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52.Ст. 349.
7. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 48-49, Ст. 536.

8. Домбругова А. Умови передачі та повернення орендованого майна. *Юридичний вісник України*. 2005. № 8 (26 лютого – 4 березня). С. 14.
9. Гурневич Б. Особливості договору найму (оренди) транспортних засобів без екіпажу. URL: <http://www.justinian.com.ua/print.php?id=3825>.
10. Вакулович Е.В. Договір оренди транспортних засобів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Харків., 2002. 20 с.
11. Тарасенко Л. Договір найму (оренди) транспортного засобу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Випуск 61. С. 324–329.
12. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 1. Ст.1.
13. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. 2-е изд., стер. М.: Статут, 2011. С. 494.
14. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112.
15. Постанова Київського апеляційного адмінсуду від 06.03.12 р. у справі № 2а-2757/11/2670. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22313175>.

References:

1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 40. St. 356.
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 18. St. 144.
3. Bodnar T. V. Teoretychni problemy vykonannya dohovirnykh zobov'язan (tsyvilno-pravovy aspekt): avtoref. dys. ... d-ra. yuryd. nauk: 12.00.03. Kyivskiy natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2005. 34 s.
4. Pro Pravyla dorozhnoho rukhu: Postanova KM Ukrainy vid 10 zhovtnia 2001 r. № 1306. *Ofitsiyniy visnyk Ukrainy*. 2001 r. № 41. stor. 35. Stattia 1852.
5. Pro avtomobilnyi transport: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001, № 22. St.105.
6. Kodeksu torhovelnoho moreplavstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 23 trvnia 1995 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1995. №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52. St. 349.
7. Povitrianyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.05.2011 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2011. № 48-49, St. 536.
8. Dombruhova A. Umovy peredachi ta povernennia orendovanoho maina. *Yurydychniy visnyk Ukrainy*. 2005. № 8 (26 liutoho – 4 bereznia). S. 14.
9. Hurnevych B. Osoblyvosti dohovoru naimu (orendy) transportnykh zasobiv bez ekipazhu. URL: <http://www.justinian.com.ua/print.php?id=3825>.
10. Vakulovych E.V. Dohovir orendy transportnykh zasobiv: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.03. Kharkiv., 2002. 20 s.
11. Tarasenko L. Dohovir naimu (orendy) transportnoho zasobu. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna*. 2015. Vypusk 61. S. 324–329.
12. Pro obov'iazkove strakhuvannya tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv: Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2004 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 1. St.1.
13. Brahynskiy M. Y., Vytrianskiy V. V. Dohovornoe pravo. Knyha vtoraiia: Dohovory o peredache umushchestva. 2-e yzd., ster. M.: Statut, 2011. S. 494.
14. Podatkoviy kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. St. 112.

15. Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho adminsudu vid 06.03.12 r. u spravi № 2a-2757/11/2670. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/22313175>.